

Mehmet Emin BARS¹

BATTAL GAZİ DESTANI'NDA DÜŞMAN KAHRAMAN TİPİ

Özet

Türk destan geleneğinde tipler üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Ancak Türk epik destan geleneğinin kahraman tipi olarak kabul edilen alp/erenin karşısında tüm epik anlatılarda karşımıza çıkan düşman kahraman tipi üzerinde durulmamıştır. Bu çalışma epik destanlarda karşımıza çıkan düşman kahraman tipi ile ilgili çalışmalara kapı aralamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla Battal Gazi Destanı'nda düşman kahraman tipinin çeşitli nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu niteliklerin belirlenmesiyle Türk destan kahramanı alp/eren tipi yeni bilgiler ışığında daha sağlıklı değerlendirilecektir. Çalışmada önce Battal Gazi Destanı ile ilgili kısa bilgi verilmiş, tip kavramına değinilmiş, yer yer alp/eren tipi ile karşılaştırmalar yapılarak destandaki düşman kahramanların nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda düşman kahraman tipinin Türk destan kahramanlarının taşıdıkları güç, kuvvet ve olağanüstülük gibi bazı niteliklere sahip olduğu görülmüştür. Ancak onları Türk destan kahramanlarından ayıran bazı olumsuz nitelikler de bulunmaktadır. Farklı Türk destan metinlerindeki düşman kahramanlar üzerinde yapılacak çalışmalar, Türk boylarının destanlarındaki düşman kahraman tipinin ortaya konulmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tip, alp/eren, düşman kahraman, destan.

TYPE OF ENEMY HERO IN BATTAL GAZI EPIC

Abstract

Many studies were about types in Turkish epic traditions. Yet type of enemy hero who appear in all epic narrations against alp/eren who is accepted as type of hero in traditions of Turkish epic saga wasn't mentioned. This study was prepared to lead studies related to type of enemy hero that it emerges in epic saga. For this aim, different qualities of type of enemy hero is tried to be determined in Battal Gazi Epic. Thanks to these qualifications, type of alp/eren, Turkish epic hero will be evaluated healthier in the light of new information. In tis study, first of all short information related to Battal Gazi Epic was given, mentioned about type concept,

¹ Dr., MEB., Türk Halkbilimi ABD., m_e_bars_21@hotmail.com

sometimes made comparisons with type of alp/eren and so qualities of enemy heroes in the epic were tried to be determined. At the end of the examination, it was seen that Turkish epic heroes have some qualifications and type of enemy hero has the same qualifications which separate them from Turkish epic heroes. Studies about enemy heroes in different Turkish epic texts will provide putting forward to type of enemy hero in epics of Turkish tribes.

Key Words: Type, alp/eren, enemy hero, epic.

GİRİŞ

Tüm yazılı edebiyat geleneklerinin kökenini sözlü edebiyat oluşturur. Sözlü edebiyat türleri içerisinde de mitlerden sonra destanlar meydana gelmiştir. Destanlar, en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir. Sözlü geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan bu mahsuller kahraman-bilge kişilerin menkabevi ve hakiki hayatları etrafında meydana gelirler. Tarihe bağlı olmakla birlikte tarih sayılmayan, ozanların kopuz eşliğinde terennüm ettiği destanlar, cemiyetin ortak hayat görüşlerini ve ideallerini aksettirirler. Destanların oluşması için savaş, din değiştirme, göç, kuraklık gibi büyük olayların milletin vicdanında bazı sarsıntılara sebep olması gereklidir. Destanlar bütün değişim ve dönüşümlerine rağmen gerçek olduğuna inanılan sözlü tarihlere sahiptir. Destanlar bilgilendirme, eğlendirme, toplumsal değerleri aktarma gibi işlevleri yerine getirmişlerdir. Destanın kendine göre bir mantığı vardır. Bu mantık her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez. Mucize ve büyüye olan eğilimi, olağanüstüyle iç içeliği onun temel kuralıdır. Destanlar belli bir tarihî dönemi çok yönlü olarak ele alırlar. Bu olaylar halk hafızasındaki şekliyle, destan mantığı içerisinde ortaya konur (Elçin, 2004: 72; Çobanoğlu, 2007: 16-22).

Türk destan geleneğinde tipler üzerinde çokça çalışma yapılmıştır. Alp/eren tipi, veli tipi, gazi tipi, aydın tipi, âşık tipi; üzerinde çalışılan tiplerden bazılarıdır. Farklı anlatılar üzerinde farklı araştırmacılar tarafından bu konuyla alakalı yeterince çalışma yapıldığını söylemek mümkündür. Hatta destan kişilerinin yanı sıra alp tipi attan söz edilmiş, tip çalışması hayvanlar üzerinde de yapılmıştır. Ancak Türk epik destan geleneğinin kahraman tipi olarak kabul edilen alp/erenin karşısında tüm epik anlatılarda karşımıza çıkan düşman kahraman tipi üzerinde durulmamıştır. Bu konu araştırmacıların ilgisini çekmemiş veya ana kahraman üzerinde yoğunlaşan dikkatler düşman kahraman tipini unutturmuştur. Amacımız bu çalışmayla epik destanlarda karşımıza çıkan düşman kahraman tipi ile ilgili çalışmalara kapı aralamaktır. Bu amaçla Battal Gazi Destanı'nda düşman kahraman tipinin çeşitli nitelikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Diğer Türk destanları üzerinde yapılacak başka çalışmalarla düşman kahraman tipinin genel özellikleri ile ilgili daha sağlıklı bilgilere ulaşılabilecektir. Bu niteliklerin belirlenmesiyle Türk destan kahramanının mücadelesi daha anlamlı olacak, alp/eren tipi yeni bilgiler ışığında daha sağlıklı değerlendirilecektir. Destan dünyamıza düşman kahraman tipi ile ilgili çalışmaların yapılmasını teşvik edici bir katkıda bulunulması çalışmamızın temel amacıdır. Önce Battal Gazi Destanı ile ilgili kısa ve genel bilgiler verilecek, tip kavramına kısaca değinilecek, ardından, yer yer alp/eren tipi ile karşılaştırmalar yapılarak destandaki düşman kahramanların nitelikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Battal Gazi Destanı

Türk kültür tarihinin önemli destanlarından biri de Battal Gazi Destanı'dır. *“Türk destancılık geleneği zemininde teşekkül eden ve İslamiyet sonrası dönem destanlarının ilk örneği olarak bilinen Seyyid Battal Gazi destanı, Anadolu'nun fetih sürecini anlatan en yaygın epik eserdir. Battalnâmenin Türkiye dışında Azerbaycan, Kazakistan, Tataristan, Kırgızistan ve Özbekistan'da tespit ettiğimiz, Anadolu Türkçesinin yanında farklı lehçelerle meydana getirilmiş metinlerini ihtiva eden çok sayıda nüshasının bulunması menkıbelerin yaygınlığı konusunda somut neticeler ortaya koymaktadır”* (Cicioğlu, 2013: 428-429). Destan Orta Asya'da sadece Türkler arasında değil, bölgede yaşayan diğer halklar arasında da yayılmıştır. Menşei Anadolu olan bu destanın Orta Asya coğrafyasında bu kadar yaygın hale gelmesinin sebebi Battal Gazi ile ilgili anlatıların bölgede daha evvelden bulunmasıdır. Destanın Anadolu'da yazıya aktarılan nüshaları Orta Asya Türklerine de ulaşmış, Türkçenin farklı lehçelerinde yeni metinleri oluşmuştur. Destanın bu coğrafyaya ulaşan Anadolu metinleri, suya atılan taşın suda oluşturduğu halkalar gibi yayılarak çeşitlenmiştir. Böylece destan bir taraftan Anadolu'da yazılan nüshaların etkisi bir taraftan da birbirinden etkilenerek yayılmıştır.

Battal Gazi Destanı, Müslüman Türklerin Anadolu'ya yerleşmek için verdikleri mücadeleler sırasında doğmuştur. Bu destanda dini yayma ve dine dayalı öğeler ön plana çıkmaktadır. Battal Gazi Destanı, Anadolu'nun sınır bölgelerinde Müslümanların Bizanslılarla yaptıkları savaşlar sonucunda doğmuştur. Battal Gazi, inancını yaymak için savaşan bir kahramandır. Malatya'da doğmuş, Abbasilerden Mutasım ile Vâsık Billâh zamanlarında yaşamıştır. Soyca Hz. Muhammed (s.a.v.)'e bağlanarak kendisine “seyyid” unvanı verilmiştir. Battal Gazi, Anadolu serhatlerinde İslamiyet mefkûresi için çarpışan Türk gazilerinden biridir. İslâm dini uğruna savaşması destana ideolojik bir kimlik kazandırmıştır. Kişiliği ve mücadeleleri destan anlatıcısı tarafından önce sözlü anlatım geleneği içinde ve daha sonra yazılı eserlerle belgelenerek destanlaştırılmıştır. Battal Gazi'nin maceralarını anlatan eserlerde tarih ile menkıbe birbirine karışmıştır. Battal yiğitliğin ve kahramanlığın simgesi olmuştur. Battal Gazi'nin destanlaşmış öykülerinde bazen mantık dışı olaylar görülse de bunlar halkın zamanla Seyyid Battal Gazi'ye yakıştırdığı kahramanlık hikâyeleridir. Halk, kahramanında görmek istediği özellikleri destan yazılı edebiyata geçirilmeden önce dilden dile dolaşırken eklemiştir. Battal Gazi'nin tarihsel kaynaklarda ortaya çıkan kişiliği ile destandaki Battal'ı birbirine karıştırmamak gerekir (Köprülü, 2004: 277-278; Arak, 2010: 39).

Türklerin Anadolu'ya yerleşmek için verdikleri mücadele Battal Gazi'nin destansı kişiliğinde yazılı tarih haline gelmiştir. Destan devletin en uzak köylerinden sarayına, ordusundan edebiyat dünyasına kadar her muhitinde ilgi görmüş ve okunmuştur. *“Battal Gazi Destanı, muhtemelen XI-XIII. yüzyıllar arasında teşekkül etmiş, XIII. yüzyılda kaleme alınmıştır”* (Demir-Erdem, 2006: 103). Battal Gazi Destanı'nın konusu kısaca Müslüman–Hristiyan savaşlarıdır. Dili sadedir, içerisinde geçen Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe konuşan insanların yabancı olmadığı kelimelerdir. Battal Gazi Destanı'nın Anadolu ve Balkanlarda Türkçe konuşan hemen herkes tarafından tarih boyunca sevilip okunması dilinin sadeliğinden kaynaklanmaktadır. *“Bir destanın kaynağını ilişkili olduğu ulusun kendi tarihi oluşturur. Ulusların idealleri bir kahramanda simgeleştirilerek halk kitleleri etkilenmeye çalışılır. Battal destanda yaptığı mücadelelerle bütün Müslüman topluluklar için örnek oluşturmaktadır. Destanların görevi tarihsel olayları sıralamak olmadığı için, anlatıcı, ulusun kahramanda görmek istediği özellikleri kendisi destana ekler”* (Arak, 2006: 53).

İncelememizde yazma metin kullanılmıştır. Birçok Battal Gazi metninde bazı bölümlerin eksik olduğu görülür. Eserin en geniş ve mütekâmili Hicri 1206 tarihli Nezif isimli bir şahıs tarafından yazılmış olanıdır. İncelememizde bu metnin Hasan Köksal tarafından dilinin sadeleştirilerek günümüz Türkçesine aktarıldığı *Battal Gazi Destanı* (2007) adlı eseri kullanılmıştır. Destanın olay örgüsü kısaca şu şekildedir:

Hız. Muhammed (s.a.v.)'e Cebrail tarafından iki yüz yıl sonra Malatya'dan Cafer (Battal) adlı bir yiğidin çıkıp Rum'u alacağı haberi verilir. Abdülvahab adındaki sahabe de bunu görecektir. Resulullah, Cafer'e ulaştırması için Abdülvahab'a bir mektup verir. Hız. Ali'nin soyundan gelen Ali el Medeni Yezidiler zamanında önce Bağdat'a oradan da Malatya'ya yerleşir. Ali el Medeni'nin orunlarından Hüseyin Gazi, Malatya seraskeri olur. Hüseyin Gazi bir gün bir geyiği avlamaya çalışırken bir mağaraya rastlar. Mağarada bir at ve üzerinde bir bohça bulur. Burada Cafer adlı bir yiğidin doğacağı haberini alır. Cafer, Rum ilini Hristiyanlardan alacaktır. Bir süre sonra Hüseyin Gazi'nin Cafer adlı bir oğlu olur. Hüseyin Gazi Mamuriye şehrinin beyi Mihriyayil'in adamları tarafından öldürülür. Hüseyin Gazi'nin yerine Abdüsselam serasker olur. Cafer on üç yaşına geldiğinde babasının mansıbını Malatya beyinden ister. Cafer, babasını öldüren Mihriyayil'i öldürerek babasının intikamını alır. Abdülvahab, Resulullah'ın mektubunu Cafer'e verir. Cafer, babasının mansıbını alarak serasker olur. Ahmer adlı bir kâfiri yener; Ahmer, Müslüman olur. Ahmer tarafından Cafer'e Battal ismi verilir. Battal önce amcasının kızı Zeynep Hatun'la, daha sonra Rum Kayseri'nin kızı Mahpiruz ve Taryun'un kızı Gülendâm ile evlenir. Battal'a çok kere hile ile kötülük yapmaya çalışan Abdüsselam, Kayser'e esir düşer. Battal, Abdüsselam'ı Kayser'in elinden kurtarır. Battal, Malatya şehrinin etrafındaki tüm beyleri yenerek Malatya emirine bağlar. Birçok defa Kayser tarafından zindana atılmasına rağmen, her seferinde kurtulmayı başarır. Emir Ömer'in kızını isteyen Battal'dan çok mal istenir. Battal bu malları almak için Hindistan'a gider. Devlerle, cadılarla çeşitli mücadelelere girişir. Kafdağı'na gider, padişahın kızını kurtarır. Her seferinde Hızır ile perilerin yardımını alır. Emir Ömer'in istediği malları alır. Kayser tarafından yağmalanan Malatya, Battal tarafından kurtarılır. Battal'ın getirdiği mallarla şehir yeniden imar edilir. Önce peygamberlik iddiasında bulunan Babek'i daha sonra halifelik iddiasında bulunan Hakem'i öldürür. Battal'ı gören Kayser'in kızı ona âşık olur. Düşman saldırısından Battal'ı uyandırmak için Kayser'in kızı tarafından atılan küçük bir taş sonucunda ölür (Köksal, 2007).

2. Tip Kavramı

Destan, mesnevi, roman, hikâye gibi bir olay etrafında şekillenen edebî türlerde olayı gerçekleştiren bir aslî kahraman vardır. Eserin en önemli yapısını o oluşturur. Eser boyunca önemli olaylar onun etrafında gelişir. Bu kişiler bazı eserlerde basit, bazılarında karmaşık bir kişiliğe sahiptir. Hayatı en ince ayrıntısına kadar tasvir eden romanda bu kişiler karmaşıktır, çok yönlüdür. Destanlarda ise karakterleri aynı olan kişilere rastlanır. Bu basit ve sabit karakterli kişiler tip olarak aynı devirde yazılan başka eserlerde de küçük farklarla görülür. Romanda şahsiyet olarak görülen kişiler, destanlarda tip özelliğiyle yer alır. Şahsiyet yegâne olduğu halde, tip başka eserlerde de benzer özelliklerle karşımıza çıkar. Tipler belli bir devirde toplumun inandığı temel değerleri temsil ederler. Tiplerle içinde doğdukları toplum arasında sıkı bir münasebet vardır. Hayvancı toplumun ideal kahraman tipi ile ikinci toplumun ideal tipi arasında büyük farklar vardır. Hareketin şahsiyetini belirlediği alp/eren tipi hayvancı toplumun ideal tipi iken, manevi gücün şahsiyetine yön verdiği veli tipi ekincilikle uğraşan toplumun ideal tipini oluşturur. Tipler çoğu zaman edebî eserlerin anahtarı vazifesini görürler. Tipler aracılığıyla içinde meydana geldikleri toplumun sosyal şartlarını, zihniyetini, gelenek ve

göreneklerini anlamak mümkündür. Her medeniyet devresi, her sosyal tabaka kendisini temsil eden tipler vücuda getirir. Medeniyet devrelerinde meydana gelen değişiklikler tipleri de değiştirir (Kaplan, 2005: 5-6).

Tip “Bağımsız olarak var olma gücüne sahip eser veya kişi” (Kaya, 2007: 729)’dir. Sözlü kültür ürünlerinin önemli özelliklerinden biri biçim, içerik ve söylemin kurgusunda tiplere başvurmasıdır. Toplum, eleştirilerinde bu tiplere ile ortaya çıkan kahramanları konuşur. Toplumun sesi olma işlevini yüklenen metinler, bu yönleriyle önemlidirler. Destan metinlerinin kurgusunda da tiplere kaçınılmaz biçimde karşımıza çıkar. “*Tiplerinde hem gerçek, hem tarihî ve hem de kültürel imkânların sunduğu veriler, imkânlar kullanılabilir. Kimi tipler, tarihen yaşadığı bilinen, döneminde de öyle özelliklere sahip gerçek kişiler üzerine yapılabilir. Ancak, bu işlemlerde, kültürel özelliklerin yarattığı tipler de...*” (Yıldırım, 1998: 234) görülür. Tipler epik destan geleneğinde idealize edilerek topluma sunulan modellerdir. Destan kahramanlarının yazılı kültürdeki roman kahramanları gibi farklı kişiliğe sahip olarak değişip dönüşmeleri çoğunlukla görülmez. Bu durum sadece destan kahramanı için değil, diğer kişiler için de geçerlidir. “*Esasen sözlü kültür ortamında meydana getirilen sözlü edebiyatın genel ve temel bir özelliği olarak karakterden ziyade bir insanın belli bir takım özelliklerinin adeta diğerlerinden izole edilip sivriltilmesi suretiyle tiplendirme veya tipler anlatılarda yer alır. Bu nedenle destanlardaki tipler, V. Jirmunskiy’in benzetmesiyle söyleyecek olursak, adeta ‘satranç oyunu’ndaki taşların özelliklerinin kalıplaşması gibidir*” (Çobanoğlu, 2007: 100). Destanlardaki tiplendirme özelliği destancının yaratıcılığını ölçebilmeyi de beraberinde getirir. Tiplendirilen kişi ve varlıkları defalarca dinleyerek özümseyen dinleyicilerde bunlara öykünmeler görülür.

3. Battal Gazi Destanı’nda Düşman Kahraman Tipi

Eski Türk toplumunun sosyal hayatını, kültürel yönünü yansıtan “...kahramanlık içerikli olağanüstü-fantastik anlatımlar, arkaik Türk topluluğunun dünya görüşü ile çoklukla mitolojik bir karaktere sahip olan alpların olağanüstü göksel güçlere, vahşi hayvanlara, ülkelerini işgal edip halklarını esir eden dış düşmanlara ve kendi halklarına zulmeden hanlara karşı yürüttükleri mücadeleleri hikâyeye etmektedirler” (Aça, 2000: 12). Tüm destanlarda alp/erenin karşısına onunla mücadeleye girişen, zaman zaman onu zorlayan; ancak çoğu kez yenilen bir düşman çıkar. Alp/eren tipinin kendine has niteliklerinin yanı sıra bu düşman kahraman tipinin de kendine has özellikleri görülür. Bu düşman kahraman tipini anti-kahraman olarak adlandırmak da mümkündür. Anti-kahraman (anti-hero) “*Kahraman karşıtı, eski moda kahraman anlayışına ait ataklık, güç, cesaret ve beceriklilik gibi özellikler gösterebilen, kahramanın anti tezidir. Aslında bu tür kahramanların bazı romanlar ve de romantik kısa basit romanlar hariç gerçekten kurgusal olarak ciddi bir yer kaplayıp kaplamadıkları şüphe götürür. Bununla birlikte, soylu davranışlar ve erdemli hareketlerde bulunan kurgusal birçok kahraman örnek olarak gösterilebilir. Anti-kahraman yolculuğunda başarısız olmaya kederlidir. Anti kahraman, yetersiz, şanssız, bön, kaba, patavatsız, sakar, aptal, beceriksiz ve palyaçovari tipler olarak çok eski bir kökene, örneğin Yeni Yunan Komedya’ları’[n]a kadar dayanırlar*” (Özünel, 2008: 26). Anti-kahraman çoğu kez bir kahramanın ruhsal ve zihinsel asaletinden yoksundur. Hayatı ve davranışları anlık nedenler ve eylemlerle yönlendirilir.

Battal Gazi Destanı’nda karşımıza çıkan düşman kahraman tipi, tarafımızdan yapılan, aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir. Düşman kahraman tipinin özelliklerinin tespitinde Türk destan kahraman tipi (alp/eren) ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Aşağıdaki başlıklarda

verilen niteliklerin bir kısmı her iki tipte, bir kısmı da sadece birinde yer almaktadır. Düşman kahraman tipinin niteliklerinin belirlenmesinde alp/eren tipi ile karşılaştırmalar yapılmasıyla, düşman kahraman tipinin alp/eren tipi karşısından çoğu zaman galip gelememesinin bazı nedenleri de daha iyi anlaşılacaktır:

3.1. Soylu Bir Nesilden Gelme: Destan kahramanları taşıdıkları olağanüstü özellikleriyle toplum tarafından ideal tip olarak kabul edilirler. Kahramanlar hem psikolojik hem de fizikî yönden diğer insanlardan farklı ve üstün özelliklere sahiptirler. Türk destan geleneğinin kahramanları seçilmiş, kutlu kimselerdir: *“Türk inanç sisteminde çok önemli bir yere sahip olan ve bir nur, ışık hüzmeleri şeklinde tecessüm ettirilen kut, başta kağanlar, hanlar olmak üzere bazı kişi ve nesnelere Tanrı'nın bağışladığı bir ayrıcalıktır. Mo-tun'dan Kültigin'e kadar pek çok Türk Kağan'ı 'kutlu', 'kutalmış' olduklarını kendileri ifade etmişlerdir. Oğuz Kağan da, daha doğumunda bu 'kut'a nail olmaktadır”* (Duymaz, 2007: 51-52). Bu kutlu kimselere destanın yanı sıra başka anlatı türlerinde de rastlanır. Destandaki düşman kahramanlara bakıldığında onların Tanrı tarafından seçilmediği, kut sahibi olmadıkları görülür. Tanrı tarafından seçilen kişiler, sıradan insanlardan farklı olduğundan, girdiği mücadelelerden her zaman galibiyetle ayrılırlar. Zor durumda yanlarında Tanrı ya da Tanrı tarafından görevlendirilen yardımcıları bulunur. Anlatıda düşman kahramanların yenilmeleri, onların kut sahibi olmamalarının doğal bir sonucudur. Kut sahibi olmayan bu düşman kahramanlar, soylu bir nesle de sahip değildirlen. Bu özellikleriyle alp/erenlerden ayrılırlar.

3.2. Doğum: *“... 'çocuksuzluk', 'çocuksuzluğa çare arama' ve[ya] 'olağanüstü güçlerin etkisiyle çocuk sahibi olma' motifleri[ne] Türk boylarının destanlarında oldukça sık rastlanmaktadır. Bu motif dizisi Orta Asya'daki Türk boylarının destanlar[ın]da görüldüğü gibi, Anadolu sahası halk hikâyelerinin pek çoğunda da mevcuttur”* (Fedakâr, 2004: 137). Çocuksuz olan beylerin çocuk sahibi olmaları genellikle ilahi özellikleri olan bir pirin yardımıyla gerçekleşir. Kahramanların çoğunun insanlığın kurtuluş ümidi olarak mucizevi bir şekilde dünyaya geldikleri görülür. Bunlar içinde doğdukları toplumu yönlendirebilme yeteneğine sahip kişilerdir. Daha doğumları esnasında görülen olağanüstülük, onların yaptıkları işlerin hiçbir şekilde sıradan bir doğumla dünyaya gelen insanlara nasip olmayacağını da bir göstergesidir (Bekki, 2011: 122). Örneğin Şor kahramanlık destanlarında (Chirli, 2008: 302) kadınların çocuksuzluk ve olağanüstü doğumları çokça karşımıza çıkar. Battal Gazi Destanı'nda düşman kahramanların doğumlarıyla ilgili bilgilere rastlanmaz. Düşman kahramanlar savaş meydanında Battal Gazi ile mücadele ederken sahneye çıkarlar. Bundan dolayı çocuksuzluk ve olağanüstü güçlerin yardımıyla çocuk sahibi olma motifleri destanda görülmez. Bu motiflerden söz edilmemesi onlarda bu motiflerin görülmediğini düşündürür.

3.3. Çocukluk: Destan kahramanları sıradan bir kişiliğe sahip olmadıklarından dolayı büyümeleri de sıradan bir çocuğun büyüme süresiyle aynı değildir. O sıradan insanlardan daha hızlı büyür. Çoğu zaman Oğuz Kağan misali (Bang-Rahmeti, 1988: 13), kırk günde biyolojik büyümesini tamamlar. Kahraman bir an önce büyümeli, alp/erenler arasında yerini almalıdır. *“...Oğuz, toplumunun kabullerine göre, doğal bir varlık olan insan ancak potansiyel bir alp olarak görülür. Bu kişinin, muhakkak surette erişkinler topluluğuna katılması, yani gerçek bir toplum üyesi olması gerekmektedir”* (Duymaz, 2007: 54). Bir alp/erenin gelecekte büyük bir kahraman olacağını emareleri daha çocukken görülür. Yukarıda belirtildiği üzere düşman kahramanların doğumlarının yanı sıra çocukluk devirlerine ait bölümler de destan anlatısında görülmez. Tüm anlatı alp/eren üzerinde yapılandırıldığından düşman kahraman, alp/eren ile mücadelesiyle birlikte anlatıda yerini almaya başlar. Düşman kahramandan belli bir yaşa kadar

hiç bahsedilmez. Çünkü düşman kahraman yetişkinlik döneminde alp/eren karşısına çıkacak, onunla savaşıp yenilecek, böylece anlatıdaki misyonunu gerçekleştirecek, yerini yeni bir düşman kahramana bırakacaktır.

3.4. Ad Alma: Türk kahramanlık destanlarında “*Olağanüstü doğumun ardından kahramanın yiğitlik yapması ve ad alması gerekmektedir*” (Saltık Özkan, 2009: 28). Kahraman ancak kendisinden beklenen cesaret ve yiğitliği gösterdiğinde ad almaya hak kazanır. Bu eylemle kahramanın erginlenme öyküsünü başlatır, alp/erenler arasında yerini alacağı ilk işaretlerini verir. Bir başarıdan sonra ad alma, sosyal hayatta bir birey olarak var olmanın göstergesidir. Kahramanların çocukluktan çıkarak, yetişkin bir fert haline gelmelerini ifade eder ve bir kahraman olarak ortaya çıkmalarının ilk adımlarından biri olarak değerlendirilir. “*Destanlarda olağanüstü şartlar altında dünyaya gelen kahramanların ad almaları iki şekilde anlatılır. Bunun ilk şekli geleneksel olarak kahraman bir başarı kazandığında ona uygun ad verilmesidir. İkincisi ise, kahramanın doğumuna yardımcı olan pîrin gelerek kahramana ad vermesidir*” (Fedakâr, 2004: 138). Battal Gazi Destanı’nda çocukluklarının üzerinde hiç durulmayan düşman kahramanların bir başarı sonucunda ad almalarına da rastlanmaz. Doğum-çocukluk-ad alma bir birine bağlı, iç içe geçmiş süreçlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere düşman kahramanların bu süreçlerine anlatıda rastlanmaması dikkatin tamamen alp/eren üzerinde yoğunlaşmasının doğal bir neticesidir. Alp/erenin anlatıdaki baskınlığının artmasıyla beraber düşman kahramanların varlığının da aynı şekilde silikleştiği görülür.

3.5. Eğitim: “*Türk boylarının destanlarında çocukların ad aldıktan sonra bir kahraman olarak ortaya çıkmalarındaki son bölüm kahramanların eğitimidir. Orta Asya destanlarında ve Anadolu sahası halk hikâyelerinde kahramanların bazen sadece silah eğitimi, bazen de hem okuma-yazma hem de silah eğitimi olmak üzere iki ayrı eğitim aldıkları görülmektedir. İleride devletin başına geçip bir çok mücadeleye girecek olan kahramanın bu mücadelelerden başarılı bir şekilde çıkabilmesi için, onun hem bilgili biri olması ve hem de savaş sanatında çok mahir bir asker olması için, bu eğitimlerden geçmesi gerekmektedir*” (Fedakâr, 2004: 139). Kahramanların eğitiminde sadece fizikî güç yeterli değildir. Fizikî güç ancak akılla birleşince bir anlam taşıyacaktır. Kahraman fizikî gücünün yetmediği yerlerde bilgisini kullanarak başarıya ulaşır. Destanda Battal Gazi’nin eğitimiyle bizzat lalası Tevabil ilgilenirken, düşman kahramanların eğitimi ile ilgi bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak tüm kahramanların bir şekilde sıkı bir eğitimden geçtiklerini söylemek mümkündür. Hem doğuştan getirdikleri sıradan kişilerden farklı olağanüstü yaratılışları hem de usta savaşçılardan aldıkları eğitim onları kahramanlar sınıfına yükseltir. Bu anlamda düşman kahramanların da sıkı bir savaş eğitimi sürecinden geçtiklerini söylemek mümkündür.

3.6. Sahip Olunan At: Destan anlatılarında at önemli bir yer tutar. Her zaman alp/erenin yanında ona eşlik eden alp tipi at yer alır. Alp tipi atın mutlak surette bir adı vardır. “*Alpın en büyük yardımcısı ve destekçisi atıdır...Destanlar; bir yanıyla alpın, diğer yanıyla atlarının hikâyesidirler. Atların destanlarda var olmalarının temel fonksiyonu düşmanla savaş veya mücadeledir*” (Çınar, 2002: 154). Kahramanın atı da anlatıda kahraman gibi alplik gösterir. Alp/erenin bindiği at atik, dayanıklı ve savaşçılığı ile diğer atlardan üstündür. Köroğlu’nun Kırat’ı, Manas’ın Akkula’sı, Alpamış’ın Bayşubar’ı, Şah İsmail’in Kamertay’ı, Koblandı’nın Tayburul’u birçok kahramandan daha etkindir. At sürüleri eski Türklerin en önemli servetlerini oluşturmuştur. At ile kahramanın birlikte hareketi, birbiriyle dayanışması düşmanın sonunu hazırlar. Yarışlarda, kahramanın uykulu vaktinde, tehlikeli durumlarda at sahibini korur. Türklerin atla kahramanı aynı mezara defnetmeleri de bu tarihî gerçekliğe dayanır. “*Sadece*

baygın halde esir edilebilen, inanılmaz fizik gücü olan bu kahraman; sadık bir eş, iyi bir kardeş ve evlattır. Her zaman ona yardım edecek bir dosta ve aynı kaderi paylaşan olağanüstü bir ata sahiptir” (Kılıç, 2012: 37). Battal Gazi de atik, dayanıklı ve savaşçılığı ile diğer atlardan üstün olan Devzâde Aşkar'a sahiptir. Devzâde Aşkar tüm savaşlarında Battal'ın en büyük yardımcısıdır. Ancak böyle bir ata sahip olan alp/erenin karşısında savaşan düşman kahramanlar alp atlara sahip değildirlir. Düşman kahramanların savaş meydanlarında mağlup olmalarının nedenlerinden biri de kahraman alp ata sahip olmamalarıdır.

3.7. Güçlü ve Cesur Olma: “...gerek ‘alp’ tipinin ve gerekse ‘alperen’ tiplerinin dövüştükleri insan ve diğer varlıkların cesaret, güç, kuvvet bakımlarından hiç de ‘kahramanlar’dan aşağı olmadıkları görülmektedir. Onlar da sıradan insan değil kahramandırlar ancak destanlarda yansıtıldığı ve anlatıldığı gibi olumlu ve istendik olmayan değerleri taşımaları nedeniyle anlatılarda ‘karşı kahraman’ durumundadırlar ve anlatılardaki işlevleri de esas itibarıyla, olumlu olan ‘alperen’ olan, baş kahraman tipinin ‘doğru’luğunu, ‘istendik’liğini veya ideallliğini ortaya çıkarmaktır” (Çobanoğlu, 2007: 103). Anlatılarda yer alan bu karşı tipler (düşman kahramanlar), olumlu tiplerin daha iyi anlaşılmasını, sahip olduğu profilin yerine oturmasını sağlar. İnanılmaz güç, kuvvet ve olağanüstü özelliklere sahip olmalarına rağmen kahramanlar onları yenilgiye uğratar. Bu nitelikleriyle destan kahramanları yenilemeyi yenerek, yapılamayanı yaparak gücünü ortaya koyar. Destandaki savaşlar kahramanların düşman ordusundaki en kuvvetli ve cesur savaşçılarla mücadelesinden oluşur. Savaşçılar rakiplerine meydan okurlar, gözdağı verirler, yenilenleri aşağılarlar. Kişisel birkaç mücadeleden sonra asıl savaş başlar. Düşman kahramanlar sıradan insan değildirlir, pek çok bakımdan yiğit alp/erenin özelliklerini taşırlar.

Destanda Cafer, babasının mansıbını Abdüsselam’dan isteyince Abdüsselam önce babasının intikamını almasını söyler. Cafer eve dönünce çok üzülür. O anda lalası Tevabil gelir: “Ya Cafer! İyi etmedin... Önceden beni haberdar etseydin sana bazı öğütler verirdim” (Köksal, 2007: 23)² der. Cafer, Tevabil’e Mihriyayıl hakkında bilgi sorar. Tevabil onu şu şekilde tasvir eder: “Uzun boylu, kara yağız, heybetli bir pehlivandır. Yiğitlikte benzeri yoktur. Rum Kayserinin karısının kardeşidir. Zâlim şeytandır. Sakın, bu sevdadan vazgeç! Sayısız Müslüman öldürdü” (23). Bu cümleler alp/erenlerin savaşta karşılaştıkları düşman kahramanların güç ve cesaretini göstermesi bakımından önemlidir.

Kayser, Emir Ömer’e şöyle bir mektup yazar: “Hüseyin Gazi’nin oğlunu tutup, bize diri teslim edesiniz. Ayrıca yedi yıl boyunca haraç vermeyi kabul edip halifenizle birlikte gelip özür dileyesiniz. Yok derseniz, ne sizi ne Kabenizi ayakta koymayıp, yakar yıkarız” (30). Bu cümlelerde Kayser’in cesareti görülür.

“Destanların üslûbunda görülen abartılı anlatımlar kahraman için geçerli olduğu gibi düşmanları için de geçerlidir. Güçlü olan bir düşmanla mücadele eden kahramanın onu yenmesi ihtişamını arttırmaktadır. Bu durum denkler arasındaki mücadelenin adaletidir” (Bars, 2014: 36). Cefer, kâfir askeri içinde Kebriyanus adlı bir pehlivanla dövüşür. “Kebriyanus’un omuzunda dağa benzer beş yüz batman gürz vardı[r]” (33). Bu cümle Kebriyanus’un gücünü göstermektedir.

İbrahim arka arkaya yedi kâfiri tepeler. Ancak düşman kahramanlardan Akratis, İbrahim’i bir gürz atışıyla öldürür. O gün meydana hâkim olur, kimse onun karşısına çıkamaz. Tam kırk

² Bundan sonraki alıntılar aynı eserden yapıldığından sadece sayfa numarası verilecektir.

pehlivanı ya şehit eder ya da yaralar. Meydanda şöyle bağırır: “*Ben Akratis'im ve Kayserin oğluyum. Ey Muhammediler nerdesiniz? Meydana gelsenize... Siz bu hünerinizle, böyle gücünüzle Kayser gibi padişaha nasıl karşı geliyorsunuz?*” (137). Başka bir savaşta da Rosini adlı Kayser'in pehlivanı çok sayıda Müslümanı ya sakat ya da şehit eder (143). Hem Akratis'i hem de Rosini'yi ancak bir alp/eren olan Seyyit yener. Seyyit aynı gün yetmiş-seksen kâfir öldürür.

Mızrap Hurzemi oğlu Ali, savaş meydanında yetmiş kâfir tepeler. Kayser tarafından Calut Firenk meydana çıkar. Ali dahil o gün kırk yedi pehlivanı yıkıp bağlar (225). Calut Firenk'in yendiği pehlivanlar arasında Abdülvahap, Ahmet Turan, Süleyman, Nasr, Cude gibi kahramanlar da vardır. Kayser bunu görünce şad olur, İslam halifesi üzülür.

3.8. Zorluklar Karşısındaki Tavrı: Düşman kahramanların bazı durumlarda acizliklerinden ötürü ağladıkları görülür. Kayser, bir savaş sonrasında ordusunun yenildiğini duyar. Oğlunun Müslüman olduğu da ona söylenince “*Kayser tacını yere vur[ur], feryat ve figan eyle[r]. Yedi gün tahta oturma[z]. Hiç kimsenin yüzünü görme[z]. Lokma dahi yeme[z]*” (36). Rum Kayseri yenilgi karşısında çocuklar gibi ağlar.

Düşman kahramanların yapılan savaşların tümünde yenildiği görülür. Bu yenilgilerin en büyük sebebi Seyyit'in varlığıdır. Bazen Seyyit çeşitli sebeplerle savaş meydanında bulunmaz. Bu zamanlarda düşman kahramanlar Müslüman güçleri karşısında üstün durumdadırlar. Seyyit'in gelmesiyle tüm dengeler Müslümanların lehine değişir. Bu durumda düşmanların komutanı çoğu zaman ağlamaya başlar (102). Düşman kahramanların zorluklarda umutlarını yitirdikleri görülmektedir.

3.9. İdeal ve İnanç: Türk destan kahramanlarında “*cihan hâkimiyeti mefkûresi*” bulunur. “... *Türklerin 'cihan hâkimiyeti' anlayışının bir yansıması, toplumu birleştirici mahiyetteki kağanı, devlet ve halkı yönetme kutunu-gücünü Tanrı'dan aldığına inanılan yöneticisi şeklinde beliren bu statüsü aynı zamanda, metnin yaratıldığı veya yazıya aktarıldığı çağda ihtiyaç duyulan ideal insan tipinin kahramanlık boyutundaki bir temsilidir*” (Keskin, 2012: 9). Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi Oğuz Kağan'dan beri Türk destanlarının birçoğunda alp/eren tipinin temel bir niteliği olarak var olmuştur. “*Oğuz Kağan'ın 'Gök Tanrı'ya borcumu ödedim' ifadesi ile 'güneş bayrak, gök kurikan' düşüncesi[ni] bunun bir tezahürü ol[arak] okumak gerekir*” (Uçak, 2013: 142). Düşman kahramanlara bakıldığında onların da bir idealinin olduğu görülür. Bu idealleri alp/erende benzeri görülen ben merkezilikten uzak, toplum menfaatleri ve inanılan dünya görüşünün mefkûreleri için varlığını feda etme şeklinde karşımıza çıkar. Kayser'in tek hedefi Müslümanları Anadolu'dan atmak, hatta İslam inancını ortadan kaldırıp Kâbe'ye kadar gitmektir. Kayser bu düşüncesini şöyle ortaya koyar: “*Dört oğlum var. Birlikte varınsınlar, Müslümanları tamamen kılıçtan geçirsınlar. Tâ Kâbe kapısına kadar varınsınlar, yakıp yıksınlar. Kabeyi ateşe versinler. Battal'ın derisini yüzünler. Kim Battal'ı öldürürse vilayetimin yarısını ona vereceğim*” (49).

Seyyit, savaş sonrasında düşmanı öldürmeden önce onları İslam'a davet eder. Ancak çoğunlukla düşmanlar Müslüman olmayı reddederler. Yine bir savaş esnasında düşmanını yenen Seyyit, düşman pehlivanlardan Kilab'ı İslam'a davet eder. Müslüman olursa canı bağışlanacaktır. Ancak Kilab “*Müslüman olmaktansa bana ölmek daha iyidir*” (116) der. Bunun üzerine Seyyit tarafından öldürülür. Bu davranış düşman kahramanların kendi inançları uğruna varlıklarını feda ettiğini göstermektedir. Bu türden olaylara destan anlatısında birçok yerde rastlanır.

3.10. Toplumunu Tehlikelere Karşı Koruma: Bir kişinin gerçek bir toplum üyesi olarak kabul edilmesi için toplumunu veya toplumun geçim kaynaklarını fiilî anlamda tehdit eden, düzeni bozan varlıkları yok etmesi beklenir. Türk kahramanlık destanlarında, kahramanlar mitolojik varlıklara veya yabancı ulus/hanlara karşı mücadele ederler. Bazen de bu mücadele kendi obası ya da ulusuna zulmeden kendi han ya da beylerine karşı verilir (Aça, 1999: 18). Başkahramanlar vatani ve halkı için kendilerini feda edersesine düşman ordularının önüne atar ve halkını bu düşmandan alınının akıyla kurtarır. Örneğin Salur Kazan anası, karısı ve oğlu dahil bütün elini obasını tutsak eden Şöklî Melik'e tek başına saldırır. Sonradan yardımına yetişen diğer Oğuz beyleriyle birlikte tutsakları kurtararak düşman ordusunu kırıp yurtlarına dönerler (Ergin 1997: 112-115). Kendi toplumunu düşmanlara karşı koruma görevini üstlenen alp/eren tipi gibi düşman kahraman tipi de kendi kavmini dış tehlikelere karşı korumak zorundadır. Battal Gazi Destanı baştan sona kadar kendi inanç ve toplumunu Battal Gazi önderliğindeki İslam ordularına karşı korumaya çalışan Kayser ve askerlerinin mücadeleleri etrafında şekillenir. Bu anlamda Türk toplumunun kendi kahramanından beklediği ve istediği hareketlerin bir benzeri Rum halkı tarafından Kayser ve ordusunda bulunan pehlivanlardan beklenmektedir. Bir Kayser'in ölümünden sonra yerine geçen yeni Kayser, ki bu çoğunlukla eski Kayser'in oğludur, bu mücadeleye kaldığı yerden devam eder. Türk destan kahramanının mücadelesi kendi açısından ne kadar meşru ve haklı görülüyorsa düşman kuvvetleri tarafından verilen mücadele de onlar açısından bu derece meşru ve haklı görülmektedir.

3.11. Zevk ve Eğlenceye Dalma: Destan anlatısında Kayser ve askerlerinin sık sık zevk ve eğlenceye daldıkları sahnelerden bahsedilir. Destanda düşman kahramanlar çoğunlukla akşamları işrete dalar, sarhoş olup kendilerinden geçerler. Bu durum Seyyit tarafından iyi değerlendirilir. Seyyit bu sarhoşlukların etkisiyle çoğu zaman çeşitli hilelerle düşmanları esir eder. Esirleri önce İslam'a davet eder. Bu davet çoklukla kabul edilmez. Seyyit bu durumda düşmanlarının bir kısmını sarhoş hâldeyken öldürür. Geri kalanlar ancak sabah ayıldıklarında durumun farkına varırlar. Düşman kahramanların yenilmelerinin sebeplerinden biri de zevk ve eğlenceye dalmalarıdır.

3.12. Hilekâr ve Zalim Olma: *“Kahramanları çoklukla mert, saf, babacan bir kahraman olarak görürüz. Ancak onlar, kimi zaman güçlerinden ziyade zekâlarıyla da ön plana çıkarlar. Yani, güçle halledemediği işleri hileyle halletme yoluna giderler. Bu yönleriyle kahramanlar düzensiz biri olarak karşımıza çıkar”* (Malta-Muhaxheri, 2012: 75). Destanda Seyyit'in çeşitli hilelere sıkça başvurduğu görülür. Benzer hileleri düşman kahramanların da zaman zaman yaptıkları görülür.

Kayser'in pehlivanlarından Şamesep ile İslam ordusundan Ali teke tek dövüşürken sonunda Ali galip gelir. Ancak Şamesep, Ali'yi kandırarak askerlerinin yerinde olmadığını söyler. Ali geriye doğru bakarken Şamesep kılıcını çekip Ali'ye saldırır. Ali yaralanır, bacağına kaybeder (100-101).

Düşmanlar ancak Seyyit'in yokluğunda Müslüman askerlerine üstünlük sağlar. Seyyit'in varlığında düşmanlar her zaman bozguna uğrar. Bir anlamda Müslümanların galip gelmeleri Seyyit'in varlığıyla paralellik gösterir. Yine Seyyit'in bulunmadığı bir anda Kayser'in askerleri iki bin Müslümanı yakalar ve yakaladıklarını öldürürler. Başlarını da buldukları köşkün ağaçlarına asarlar. Seyyit geldiğinde *“Köşkün çevresinde insan başları asılmış ağaçları görür.”* Bu başlardan kimi kurumuş, kimi henüz taze kesilmiştir” (78). Bu olay düşman

kahramanların çeşitli işkenceler yaptıklarını gösterir. Bu tür işkencelerin Seyyit tarafından düşman askerlerine yapıldığı da görülür.

3.13. Yardımcı/Yol Gösterici Figürü: *“Kahramanlar yiğitliklerine güvendiklerinden çoğu zaman hesapsızca hareket ederler. Bu onları çeşitli zaaflara düşürür. Bunun önüne geçmek için onların akıl hocaları vardır”* (Chirli, 2008: 296). Oğuz Kağan Destanı’nda Uluğ Türk/Yuşi Hoca (Bang-Arat: 1988: 23-24; Togan, 1972: 23), Manas Destanı’nda Bakay, Han Koşoy (Gülensoy, 2002: 32,185) gibi yaşlı bilgiler varken, Dede Korkut anlatmalarında *“doğüstü yardımcı”* figürü Dede Korkut’ta vücut bulur.

Battal Gazi Destanı’nda düşman kahramanların yanlarında onlara yardımcı olan vezirleri bulunur. Ancak bu vezirler anlatı boyunca pek görülmezler. Vezirlerin, Türk destan geleneğinde bulunan yardımcı bilge figürü kadar önemli olmadığı görülür. Türk kahramanlık anlatılarında hem alp/erenler hem de halk yaşlı bilgelere saygıda kusur etmez. Kayser’in yanında bulunan vezirler, Türk bilgeleri Uluğ Türk veya Dede Korkut gibi anlatı boyunca etkin değillerdir. Aynı zamanda toplumda onlar kadar saygın bir konumları yoktur. Battal Gazi Destanı’nda Seyyit’i esir eden Kayser, onun boynunu vurmak istediğinde veziri Yemliha, onu şu şekilde uyarır: *“Ey şah! Bunun kanını yere dökmeyin, Taryun ateşte yaktı, ölmedi. Akabe Kadı, ağu verdi, ölmedi. Bunun kanını yere dökersen kanı toprağa karışır, topraktan ot biter, o otu koyun yer, o koyunu da insan yer; insanda şehvet hasıl olur, şehvetten yine Battal olur”* (215). Kayser ne yapacağını şaşırır. Vezirine ne yapması gerektiğini sorar. Vezir, Seyyit’i dağın bünyesinde bir kuyu bulunduğunu, adına Cah-ı Cehennem denildiğini, onun oraya atılmasını tavsiye eder. Kayser, vezirinin dediğini yapar. Anlatılarda bilge kişilerin tavsiyelerine uygun hareket eden alp/erenlerin bunun mükâfatını aldıkları, tavsiye neticesinde başarı elde ettikleri görülürken; düşman kahramanların kendi bilgilerinin verdikleri tavsiyelerin sonunda amaçlarına ulaşamadıkları, yine başarısız oldukları görülür. Neticede Seyyit atıldığı kuyudan bir şekilde çıkacak ve bunun öcünü düşmanlarından alacaktır.

3.14. Hesapsızca Hareket Etme: *“Kahramanlık mitosunun diğer bir yönü akıllı olmaktır. Sadece güçlü olmak kahraman olmak için yeterli değildir. Kahraman, klasik insanın tecrübesiyle modern insanın akli melekesi arasında bir ahenk kurduğu an gerçek kişiliğine kavuşacaktır. Zaten destan kahramanının macerası da bu bütünlüğün sağlanmasıyla birlikte son bulur”* (Özcan, 2003: 80). Kahramanların birçoğunun hesapsızca hareket ettikleri görülür. Ancak alp/erenlerin hesapsızca hareketlerinde yanlarında bulunan yaşlı bilgiler çoğu kez bu durumun bir çaresini bulur, kahraman düştüğü zor durumdan kurtulmayı başarır. Ancak düşman kahramanlara bakıldığında düşünmeden yaptıkları hareketlerin onların sonunu hazırladığı görülür. Kayser ve adamlarının savaş esnasında akşamları dinlenmeye çekildikleri sırada dahi işret ve eğlenceye dalmaları hesapsızca hareketlerine bir örnektir. Seyyit her defasında bu durumdan yararlanmasını bilir, düşman askerlerini bu durumdayken öldürür veya esir eder.

3.15. Evlilik: *“Eski Türk adetinde yiğitliğini ispatlayarak evlenmeye hak kazanan erkek, evleneceği kızda da erkeğe yaraşır özellikler arar. Nazlı bir kız ona göre değildir, evleneceği kız kendisi gibi ok atmaltı, kılıç kullanmalı, dövüşmeli, güreşmelidir. Böylece kadın ve erkek birlikte savaşta veya barışta her türlü zorluğa kahramanca göğüs gerebilirler, birbirlerine destek olabilirler, birlikte düşmana karşı savaşabilirler. Evlenecek kimselerde denklik ön plandadır”* (Sağol, 2004: 301). Battal Gazi Destanı’nda düşman kahramanların evlenmelerine değinilmemiştir. Anlatıda Kayser’in kızlarının veya kardeşlerinin İslam bahadurlarıyla evlenmesinden söz edilir. Yakışıklı ve güçlü Türk bahadurlarını gören genç ve güzel bey kızları

Müslüman olurlar ve bu yiğitlerle evlenirler. Anlatıda düşman bahadırların evliliklerinden bahsedilmediği gibi, onların hangi özellikte kızlarla evlenmek istediğiyle ilgili bilgi de yer almaz.

3.16. Savaş Meydanından Kaçma: Battal Gazi Destanı'nda savaşlar genellikle düşman askerlerinin savaş meydanından kaçmasıyla sona erer. Kaçanların başında da Kayser vardır. Mücadele sonunda binlerce düşman öldürülür. Kalanlar esir edilir. Seyyit, savaş sonrasında düşmanı öldürmeden önce onları daima İslam'a davet eder. Ancak çoğunlukla düşmanlar Müslüman olmayı reddederler. Yine bir savaş esnasında Seyyit, Kayser'in üzerine atını sürer. Kayser, Seyyit'in yetişeceğini gördüğünde korkusundan kendisini tahtından aşağı atar. Kendisine getirilen bir ata binerek kaçmaya çalışır (116-117).

4. Sonuç

Türk kahramanlık destanlarında alp/erenin karşısına onunla mücadeleye girişen, zaman zaman onu zorlayan; ancak her zaman yenilen bir düşman çıkar. Alp/eren tipinin kendine has niteliklerinin yanı sıra bu düşman kahraman tipinin de kendine has özellikleri görülür. Bu düşman kahraman tipini anti-kahraman olarak adlandırmak da mümkündür. Anti-kahramanın yolculuğunda başarısız olması mukadderdir. Anti-kahraman çoğu kez bir kahramanın ruhsal ve zihinsel asaletinden de yoksundur. Yapılan inceleme sonucunda Battal Gazi Destanı'nda düşman kahramanı tipinin şu niteliklere sahip olduğu görülmüştür:

1. Anlatıda düşman kahramanların doğumları, çocuklukları, ad almaları, evlilikleri ve eğitimlerine dair bilgilere rastlanmaz. Düşman kahramanların savaş meydanlarında alp/erenlerle mücadeleleri geniş yer tutar. Anlatı alp/erenler etrafında şekillendiğinden düşman kahramanlar gençlik dönemlerinden itibaren anlatıda rol almaya başlarlar.

2. Düşman kahramanlar alp/erenler gibi inanılmaz güç, kuvvet ve olağanüstü özelliklere sahiptirler. Pek çok bakımdan bir alp/erenin özelliklerini taşırlar. Ancak bazı zorluklar karşısında acizliklerinden ötürü ağladıkları da görülür. Bu nitelik onları alp/eren karşısında zayıf bir duruma düşürür.

3. Düşman kahramanlar da alp/erenler gibi bir ideale sahiptirler. Düşman kahraman kendi kavmini dış tehlikelere karşı korumak zorundadır. Bu anlamda Türk toplumunun kendi kahramanından beklediği ve istediği hareketlerin bir benzeri kendi halkı tarafından düşman kahramandan beklenir.

4. Zevk ve eğlenceye dalma, düşman kahramanların yenilmelerinin sebeplerinden biridir. Bu kahramanlar bazen hesapsızca hareket ederler. Savaşlar genellikle düşman kahramanların ya ölmesi ya da meydandan kaçmasıyla sona erer.

5. Düşman kahramanlar galip gelmek için çeşitli hilelere başvurmaktan, işkence etmekten çekinmezler.

6. Düşman kahramanların yanlarında onlara yardımcı olan, Türk kahramanlık destanlarındaki yaşlı, bilge kişi görevini üstlenen yardımcıları bulunur.

Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, düşman kahraman tipinin Türk destan kahramanlarının taşıdıkları güç, kuvvet ve olağanüstülük gibi bazı niteliklere sahip olduğu görülür. Ancak onları Türk destan kahramanlarından ayıran, onlar yanında zayıf düşüren bazı olumsuz nitelikler de bulunmaktadır. Düşman kahramanların hileye başvurmaları, verdiği sözlerde durmamaları, işkence yapmaları, zevk ve eğlenceye dalmaları, savaş alanından

kaçmaları gibi nitelikler onları Türk destan kahramanlarından uzaklaştırır. Elde edilen bu bulgular Battal Gazi Destanı'ndaki düşman kahramanlarıyla sınırlıdır. Benzer çalışmalar farklı Türk boylarındaki destan metinleri üzerinde de yapılmalıdır. Farklı Türk destan metinlerindeki düşman kahramanlar üzerinde yapılacak çalışmalar, Türk boylarının destanlarındaki düşman kahraman tipinin ortaya konulmasını sağlayacaktır. Böylece alp/eren tipi daha iyi anlaşılabilir.

KAYNAKLAR

- AÇA, Mehmet. (1999), "Türk Kahramanlık Destanlarında İç Mücadele ve Yakın Akraları Tarafından İhanete Uğrayan Kahraman", Millî Folklor, 44, 18-23.
- AÇA, Mehmet. (2000), "Köne Epos" (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki "Âşıklara Mahsus Evlilik" Konusunun Kaynaklarından "Alplara Mahsus Evlilik", Millî Folklor, 47, 11-21.
- ARAK, Hüseyin. (2006), "Alman Halk Kahramanı Kral Rother ile Türk Halk Kahramanı Seyyid Battal Gazi'nin Tarihsel Gerçekliği", Millî Folklor, 72, 47-57.
- ARAK, Hüseyin. (2010), "Kral Rother ve Seyyid Battal Gazi Destanları'nda İstanbul'u Fethetme Mücadelesi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/11, 33-43.
- BANG, W.; ARAT. R. Rahmeti, (1988), Oğuz Kağan Destanı, (Yayına Hazırlayan: Muharrem ERGİN), Hülbe Basım ve Yayın A.Ş., Ankara.
- BARS, M. Emin. (2014), "Manas Destanı'nda Kahraman Tasvirleri", International Journal of Language Academy, 2/1, 31/40.
- BEKKİ, Selahaddin. (2011), "Bazı Halk Anlatıları ve Dinî Metinlere Göre Kahramanın Mucizevi (Babasız) Doğumu", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 58, 111-130.
- CHİRLİ, Nadejda. (2008), "Şor Kahramanlık Destanlarında Kadın Tipi", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 3/7, 292-305.
- CİCİOĞLU, M. Nurullah. (2013), "Kırgız Türkçesiyle Yazılmış Olan Seyyid Battal Gazi Destanı Üzerine Bir İnceleme", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8/4, 427-440.
- ÇINAR, A. Abbas. (2002), "Türk Destanlarında Alp Tipi At", Millî Folklor, 56, 153-157.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2007), Türk Dünyası Epik Destan Geleneği, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Necati; ERDEM, M. Dursun. (2006), "Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 1, 97-139.
- DUYMAZ, Ali. (2007), "Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut Kitabı'na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler", Millî Folklor, 76, 50-58.

- ELÇİN, Şükrü. (2004), Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem. (1997), Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- FEDAKÂR, Selami. (2004), “Alpamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı'nda Kahramanların Ortaya Çıkışı”, Millî Folklor, 61, 134-141.
- GÜLENSOY, Tuncer. (2002), Manas Destanı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet. (2005), Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3, Tıp Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Doğan. (2007), Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KESKİN, Ahmet. (2012), “Oğuz Kağan Destan Metninde Kahramanın Takdimi”, Millî Folklor, 96, 5-18.
- KILIÇ, Ana. (2012), “Alpamış ve Prens Marko Destanlarında Kahramanın Erginlenmesi”, Millî Folklor, 96, 29-38.
- KÖKSAL, Hasan. (2007), Battal Gazi Destanı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad. (2004), Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MALTA-MUHAXHERİ, Nuran. (2012), “Türk ve Arnavut Destanlarında Baş Kahramanlar (Alperenler)”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Balkan Özel Sayısı-I, 71-93.
- ÖLÇER ÖZÜNEL, Evrim. (2008), “Hoca Nasrettin, Kahraman mı Anti-Kahraman mı, Hilebaz mı, Bilge mi?”, Millî Folklor, 78, 22-27.
- SAGOL, Gülden. (2004), “Destan Kahramanlarının Evlenmek İçin Göstermek Zorunda Oldukları Hünerler”, TUBA, 28/1, 301-310.
- SALTIK ÖZKAN, Tuba. (2009), “Kahramanın Yolculuğu Bağlamında Bamsı Beyrek ve Erginleme Süreci”, Millî Folklor, 81, 27-33.
- TOGAN, Z. Velidi. (1972), Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlil, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.
- UÇAK, Salih. (2013), “Şan Kızı Destanı'nda Alplerin Yaratılışı ve Alp Tipi Üzerine Bir Değerlendirme”, Bilim ve Kültür-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, 04, 133-143.
- YILDIRIM, Dursun. (1998), Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara.